

TARPTAUTINIS SEMINARAS „ERDVIŲ PASISAVINIMAS RYTŲ PRŪSIJOJE“

Vasilijus Safronovas

Klaipėdos universitetas

2011 m. gegužės 27–28 d. Klaipėdos universiteto Senato salėje vyko tarptautinis mokslinis seminaras „Erdvių pasisavinimas Rytų Prūsijoje“. Šis renginys buvo ketvirtasis iš seminarų ciklo, rengiamo bendradarbiaujant Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutui (KU BRIAI), Baltijos federaliniam Imanuelio Kanto universitetui ir Wojciecho Kętrzyńskiego mokslinių tyrimų institutui Olštynė¹. Į šį interinstitucinį bendradarbiavimą šiais metais produktyviai įsitraukė ir VšĮ Thomo Manno kultūros centras (Nida).

Ketvirtojo seminaro organizatoriai atliepė pastaraisiais metais Europos istoriografijoje, paveldotyroje ir kitose mokslo kryptyse didėjančią susidomėjimą tarpdalykiniais erdvių pasisavinimo tyrimais, kuriuos vykdant gilinamasi į tai, kokias reikšmes ir dėl kokių priežasčių visuomenės suteikia savo gyvenamosioms erdvėms ir ypač praeities objektams jose, kaip, suteikdamos tokias reikšmes, kultūros paverčia erdves savomis. Reikšmės priskyrimas erdvei atstovaujantiems simboliams arba pačiai erdvei leidžia kultūrai išivaizduoti tos erdvės priklausomybę sau. Tačiau dažnai ta pati geografinė erdvė yra aktuali kelių kultūrų semantikoje, taigi joje susiduria keletas išivaizduojamų erdvių. Vienu tokių geografinių regionų, jau kelis šimtmečius esančiu kelių kultūrų semantinėje sankirtoje, renginio sumanytojo V. Safronovo buvo pasiūlyta traktuoti ir buvusios Rytų Prūsijos provincijos teritoriją. Tai žemė, kurios dalys istoriškai įvairiais laikais turėjo skirtingus pavadinimus ir skirtingas reikšmes ne tik čia gyvenusiems vokiečiams, mozūrams, Prūsijos lietuviams, bet ir kaimyninių valstybių (Rusijos, Lenkijos, Lietuvos) gyventojams. Šiame seminare buvo diskutuojama ir lyginama, kaip teritorijose, kurios iki 1945 m. sudarė Rytų Prūsijos provinciją, o dabar priklauso Lenkijai, Rusijai ir Lietuvai, vyko „svetimo“ paveldo atmetimo ir mentalinio pasisavinimo, paveldo pavertimo „savu“, jo nacionalizavimo ir mentalinio prijaukinimo procesai.

Renginiu buvo suburti trijų valstybių, kurioms dabar priklauso buvusi Rytų Prūsijos teritorija, ir Vokietijos mokslininkai, keliant pranešėjams konkrečius klausimus, susijusius su pasirinkta tema: a) kokios reikšmės ir kuo remiantis buvo ir tebėra suteikiamos lietuvių, lenkų ir rusų kultūrose tam pačiam geografiniam regionui (Rytų Prūsijai), kitaip tariant, kas buvo Rytų Prūsija Rusijos gyventojams prieš Antrąjį pasaulinį karą ir kas yra „Rytų Prūsija“ dabartiniams Kaliningrado srities gyventojams; kiek „Mažosios Lietuvos“ Kaliningrado srityje yra lietuviams; ką reiškia „Varmija“ (*Warmia*) ir „Mozūrija“ (*Mazury*) šiandienos lenkams? b) kokie simboliai ženklina išivaizduojamas erdves, tapatinamas su Rytų Prūsijos regionu, Lenkijoje, Lietuvoje ir Rusijoje; c) kaip vyko

¹ Apie tris pirmuosius seminarus plačiau žr.: *Antrojo pasaulinio karo pabaiga Rytų Prūsijoje: faktai ir istorinės išvalgos* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XVIII). Sud. A. L. ARBUŠAUSKAITĖ. Klaipėda, 2009, p. 343–344; *Klaipėdos krašto aneksija 1939 m.: politiniai, ideologiniai, socialiniai ir kariniai aspektai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XXI). Sud. S. POČYTĖ. Klaipėda, 2010, p. 245–247. Straipsniai 2009 m. įvykusių seminarų pagrindu paskelbti rinkinyje: *Pamiėc i historia (Olsztyn, Kaliningrad, Klajpeda)* (Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Nr. 249). Pod red. T. CHRZANOWSKIEGO. Olsztyn, 2009.

šio regiono (Rytų Prūsijos) ir atskirų jo dalių simbolinio (mentalinio) pasisavinimo procesas po Antrojo pasaulinio karo Lenkijoje, Lietuvoje ir Rusijoje.

Dviem pirmiesiems klausimams aptarti buvo skirtos trys seminaro sekcijos: „Rytų Prūsijos reikšmės lietuvių kultūrinėje aplinkoje“; „Rytų Prūsijos reikšmės Rusijos kultūrinėje aplinkoje“; „Rytų Prūsijos reikšmės Lenkijos kultūrinėje aplinkoje“. Trečiasis klausimas aptartas pranešimuose, pristatytuose ketvirtojoje sekcijoje „Erdvės simbolinis pasisavinimas kaip procesas“. Skaityti pranešimų ir dalyvauti seminaro diskusijose atvyko mokslininkai iš Wojciecho Kętrzyńskiego vardo mokslinių tyrimų instituto (Olštynas) – dr. Marcin Wakar, mgr. Tadeusz Baryła ir mgr. Waław Hojszyk, skaitęs pranešimą vietoj susirgusio ir į renginį atvykti negalėjusio prof. habil. dr. Stanisławo Achremczyko; Baltijos federalinio I. Kanto universiteto (Kaliningradas) istorikai – prof. dr. Jurij Kostiašov, doc. istorijos mokslų kandidatas Valerij Galcov, doc. istorijos mokslų kandidatas Vitalij Maslov; Klaipėdos universiteto mokslininkai – dr. Vasilijus Safronovas, doc. dr. Nijolė Strakauskaitė, mgr. Lina Motuzienė. Išplečiant tinklą, susiformavusį bendradarbiaujant trims institucijoms, į ketvirtąjį seminarą buvo nutarta pakviesti tyrinėtojus ir iš kitų institucijų, kurių pranešimai ir dalyvavimas diskusijose galėtų prisidėti prie konkrečios temos analizės. Kvietimą dalyvauti renginyje mielai priėmė Lenkijos mokslų akademijos Istorinių tyrimų centro Berlyne mokslo darbuotojas dr. Rafał Żytniec, Lietuvos istorijos instituto (Vilnius) istorikai dr. Dangiras Mačiulis ir doc. habil. dr. Alvydas Nikžentaitis, Kaliningrade gyvenanti Berlyno Humboldtų universiteto tyrinėtoja dr. Anna Karpenko. Iš viso seminaro metu buvo perskaityta trylika pranešimų.

Diskusijų tematikos lauką šių metų seminare apibrėžė ne tik seminaro metu skaitytų pranešimų tematika, bet ir prieš seminarą, gegužės 27 d. ryte, vykusio asociacijos Lietuvos ir Vokietijos forumas surengta panašios tematikos diskusija „Politika, ekonomika ir kultūros paveldo išsaugojimo galimybės Lietuvoje, Kaliningrado srityje (Rusijos Federacija), Lenkijos pamyje ir Vokietijoje“. Moderuojant habil. dr. A. Nikžentaičiui, seminaro dalyviai dr. Anna Karpenko, dr. Marcin Wakar ir asociacijos Lietuvos ir Vokietijos forumas valdybos pirmininkas prof. habil. dr. Vladas Žulkus diskusijos metu diskutavo apie tai, kaip kito praeities simbolių sureikšminimas skirtinguose buvusios Rytų ir Vakarų Prūsijos dalyse pokariu ir kokį vaidmenį kultūros paveldas jose vaidina dabartiniu metu.

Visi seminaro suteikto impulso rezultatai paaiškės tik kitąmet, kai renginio dalyviai parengs tekstus numatomam publikuoti straipsnių rinkiniui, pasirodysiančiam KU BRIAI mokslo darbų serijoje „Acta Historica Universitatis Klaipedensis“. Pridėjus Vokietijos tyrinėtojų, dėl objektyvių priežasčių neatvykusių į seminarą, tekstus, rinkinys turėtų papildyti kelis pastaraisiais metais Europos istoriografijoje pasirodžiusius conceptualius leidinius apie erdvių simbolinį pasisavinimą miestuose² naujais tyrimų duomenimis. Planuojamas straipsnių rinkinys skirsis nuo šių leidinių visų pirma tuo, kad jis bus orientuotas ne į pavyzdžių iš skirtingų Europos regionų tyrimą, bet į pavyzdžių, esančių vienoje teritorijoje – buvusioje Rytų Prūsijoje – analizę. Panaši buvusių Rytų Prūsijos miestų (visų pirma Olštyno, Kaliningrado ir Klaipėdos) istorinė patirtis po Antrojo pasaulinio karo neigiant ir pasisavinant reikšmes leis straipsnių rinkinyje daryti labiau pagrįstus lyginimus, nustatant proceso bendrybes ir atskirybes, būdingas šiam regionui.

Mokslinio seminaro „Erdvių pasisavinimas Rytų Prūsijoje“ rengimą parėmė Lietuvos mokslo taryba ir Kultūros rėmimo fondas.

² *Die Aneignung fremder Vergangenheiten in Nordosteuropa am Beispiel plurikultureller Städte (20. Jahrhundert)* (Nordost-Archiv, Bd. XV / 2006). Hrsg. von Th. SERRIER. Lüneburg, 2007; *Villes baltiques. Une mémoire partagée* (Revue Germanique Internationale, 11/2010). Sous la dir. de M. ESPAGNE et Th. SERRIER. Paris, 2010.